

Lehtinen, Suvi & Helena Taskinen, Jorma Rantanen (eds):

Women at work.

Proceedings of an International Expert Meeting on Women at Work, 10-12 November 1997, Espoo, Finland.

Helsinki, Finnish Institute of Occupational Health, 1998, 214 s. ; (People and work research reports 20) ; ISBN 951-802-238-0 ; ISSN 1237-6183. 120 FM.

Bogen indeholder 31 artikler fra konferencen, som blev afholdt i regi af *The Global network of WHO Collaborating Centres in Occupational Health*. Tre af dette netværks medlemsinstitutioner havde tilrettelagt konferencen: the Finnish Institute of Occupational Health, the National University of Singapore og the Nofer Institute of Occupational Medicine of Poland. De fleste af de 34 konferencedeltagere kom fra disse 3 lande. Derudover var Bulgarien, Rusland og Sverige repræsenteret.

Baggrunden for konferencen var den stigende mobilisering af kvinder til arbejdsmarkedet globalt og de ændringer det medfører for kvinders liv og helbred, og dermed et øget behov for videns- og erfaringsudveksling mellem lande på tværs af industrialiseringsgrad. Konferencens fokus var således arbejdsrelaterede helbredsrisici for kvinder i udviklingslande, i lande med overgangsøkonomi og i vestlige industrilande. Et baggrundsdokument for konferencen satte et særligt fokus på kvinders arbejdsvilkår og reproduktive sundhed.

Indlæggene var samlet under rubrikkerne: Beskæftigelse (3 indlæg), Fysiologi og ergonomi (5), Toksikologiske aspekter (4), Reproduktive effekter (6), Lovgivning og standardisering (4), og Psykosocialt helbred (9).

I den afsluttende paneldiskussion blev fremtidige konkrete forskningsbehov konkretiseret i følgende punkter:

- Basale data til beskrivelse af kvinders jobrelaterede helbredsproblemer specielt i udviklingslande og i lande med overgangsøkonomi
- Udvikling af infrastruktur til indsamling og analyse af disse data
- Øget viden om biologiske og psykosociale forhold relateret til kvinders arbejde
- Introduktion af nye forskningsparadigmer, og øget anvendelse af kvalitative metoder
- Prædikativ risikovurdering
- Udvikling af internationale kriterier for reproduktiv toxicitet

De deltagende institutioner var Arbejds- og Miljømedicinske institutter og fra Skandinavien de nationale arbejdsmiljøinstitutter, og følgelig er conferencebidragene domineret af et medicinsk-naturvidenskabeligt paradigme.

Der er interessant information at hente i de enkelte bidrag, men jeg synes, at det er en mangel ved udgivelsen, at det enkelte bidrag ikke i udpræget grad perspektiveres i forhold til de andre typer samfundsøkonomi, som var repræsenteret på konferencen.

F.eks. er der et indlæg med titlen *Work-related musculoskeletal disorders in women – a question of low capacity and/or high demands?* I konklusionen på dette bidrag fastslås det, at konstaterede

kønsforskelle både har en genetisk og en socio-kulturel forklaring. Dette er vist efterhånden en etableret kendsgerning. Men er problemstillingerne vedr. bevægeapparatsbesvær overhovedet relevante i relation til udviklingslande og til de øst- og centraleuropæiske overgangsøkonomier? Aktuelt har der fra Skandinavien gennem en årrække fundet omfattende eksport steder af monotont og ensidigt arbejde til nærliggende lande med overgangsøkonomi. Tekstilbranchen indtager her en særlig position. Store dele af den hjemlige arbejdsmiljødebat og -indsats har været rettet mod dette konsekvensområde - arbejdsrelateret bevægeapparatsbesvær - som både sundhedsmæssigt og samfundsøkonomisk har fyldt meget. Men hvordan anskues dette problemfelt i de andre typer samfundsøkonomi?

Bidragenes tematiseringer lader antyde, at kemiske stoffers helbredsmæssige effekt på kvinders reproduktive helbred indtager en dominerende plads både i udviklingslande og i lande med overgangsøkonomi. Har vi i Skandinavien viden og erfaring på dette område – også om reguleringsmæssige tiltag - og kan der anvises nogle egnede og effektive handlemuligheder til beskyttelse af kvinders reproduktive helbred i andre dele af verden, så synes jeg at det skulle fremgå også i en sådan forskningsrapport.

Hvis de enkelte bidragsydere havde fået til opgave at perspektivere deres indlæg i forhold til konferencens overordnede målsætning, eller bare lidt ud over spørgsmålet om, hvilke nye forskningsopgaver det aktuelle projekt ud fra sin egen snævre forståelse lagde op til, så er det min opfattelse, at en sådan udgivelse ville kunne nå ud til en langt større gruppe af interesserede læsere.

Anmelder er **Else Nygaard**, Institut for Folkesundhedsvidenskab, Panum Institutet, København Universitet. e.nygaard@socmed.ku.dk